

بررسی نقش ارضای نیازهای روانی بنیادی و دیدگاه مردان با شکل پوشش بانوان در استان لرستان

محمدی راحله^{۱۷۴}

زکی خانی چگنی صدیقه^{۱۷۵}

صالح بروجردی شاهین^{۱۷۶}

چکیده:

این پژوهش به منظور بررسی نقش ارضای نیازهای روانی بنیادی و دیدگاه مردان در نوع حجاب زنان و شناسایی عوامل حجاب‌گریزی در استان لرستان انجام شد و نمونه این تحقیق شامل ۲۵۰ فرد ساکن در خرم‌آباد بود که ۱۰۰ نفر آنان مرد و ۱۵۰ نفر زن می‌باشند. نمونه زنان متشکل بود از سه گروه دارای حجاب برتر یا حجاب سنتی، حجاب امروزی و بد حجاب که در هر گروه ۵۰ زن با توجه به شکل پوشش ظاهریشان قرار گرفتند. ابزار پژوهش شامل دو بخش محقق ساخته و آزمون استاندارد BNS بود. نیمی از گروه نمونه بین ۱۵ تا ۳۰ سال و نیم دیگر بین ۳۰ تا ۵۰ سال بودند. نتایج نشان داد ارضای نیازهای روانی در شکل پوشش خانم‌ها مؤثر است بطوریکه زنان دارای حجاب سنتی به لحاظ ارضای نیاز به ارتباط و احساس شایستگی از دو گروه دیگر وضعیت بهتری دارند اما ارضای نیاز خود مختاری در گروه بدحجاب از گروه دارای حجاب برتر و حجاب امروزی بیشتر بود. همچنین نتایج نشان داد دیدگاه مردان نسبت به پوشش زنان در انتخاب نوع پوشش آنها تأثیر به‌سزایی دارد. از دیگر نتایج تحقیق این بود که ۹۵٪ گروه نمونه ضرورت وجود حجاب را برای زنان اذعان کرده‌اند که ۴۵٪ آنها حجاب سنتی را معیار داشتن حجاب دانسته و ۴۳٪ حجاب در مفهوم امروزی را معیار محجبه بودن دانسته‌اند. تنها ۳۳٪ گروه نمونه استفاده از اجبار و قوانین انعطاف‌ناپذیر و اهرم‌های فشار را در گسترش و رعایت حجاب به میزان زیاد مؤثر می‌دانند.

طبق نتایج به دست آمده از گروهی از بانوان که خود محجبه بودند مهمترین علل رعایت حجاب کامل عبارتند از: داشتن اعتقاد قلبی (۹۴٪)، داشتن امنیت اجتماعی (۷۱٪)، قلمداد نشدن بصورت ابزار جنسی (۶۵٪)، برخورداری از مطلوبیت اجتماعی (۶۳٪)، دفاع از ارزشهای انقلاب اسلامی (۵۳٪)، کنترل خانواده و عرف جامعه (۳۴٪)، احترام به قانون (۱۱٪) و برخورداری از تقویت‌های اجتماعی، شغلی و محیطی (۱٪).

همچنین طبق نتایج به دست آمده از گروه بد حجاب مهمترین علل حجاب‌گریزی عبارتند از: زیبا نبودن پوشش‌های اسلامی فعلی (۸۲٪)، دست و پا گیر بودن پوشش‌های اسلامی رایج (۷۴٪)، جلب توجه جنس

^{۱۷۴} کارشناس ارشد روانشناسی عمومی

^{۱۷۵} کارشناس علوم تربیتی

^{۱۷۶} کارشناسی ارشد مردم‌شناسی

مخالف و انتخاب همسر (۶۶٪)، اعتقاد به اینکه اخلاق از انسان محافظت می‌کند نه حجاب (۵۴٪)، تساوی با مردان (۵۲٪)، اجباری بودن نوع پوشش و عدم انتخاب زنان (۴۶٪)، ترس از مسخره شدن توسط اطرافیان (۲۶٪)، رفتار بد برخی مراعات کنندگان حجاب (۲۲٪)، اعتقاد به اینکه این شکل پوشش همان چیزی نیست که مد نظر اسلام است (۴٪) و عدم اعتقاد به احکام اسلام و اعتراض به قوانین خانواده و جامعه (۲٪).

کلید واژه ها: حجاب برتر، حجاب امروزی، بد حجاب، نیازهای روانی بنیادی

مقدمه و بیان مسأله:

قرآن کریم کلمه «حجاب» را در هفت آیه و «محبوب» را به صورت جمع مذکر در یک آیه گنجانیده است (سوره نور آیات ۳۰، ۶۰، ۵۹، ۵۸، ۳۱ و سوره احزاب آیات ۵۹ و ۶۰). فتاوی فقیهان برای رساندن این معنا از کلمه «ستر» (پوشش) بهره می‌جویند و مجموعه احکامی را در بر می‌گیرد که زنان به گونه‌ی واحدی از پوشش فراخوان داده می‌شوند. حجاب در جامعه دینی «هنجاری» است که زنان به آن مکلف و مأمورند. در لغت نامه نیز حجاب به معنای مانع، پرده و پوشش آمده است. کاربرد این کلمه، بیش‌تر به معنی پرده است. این کلمه از آن جهت مفهوم پوشش می‌دهد که پرده، وسیله‌ی پوشش است، ولی هر پوششی حجاب نیست؛ بلکه آن پوششی حجاب نامیده می‌شود که از طریق پشت پرده واقع شدن صورت می‌گیرد. حجاب، به معنای پوشش اسلامی بانوان، دارای دو بُعد ایجابی و سلبی است. بُعد ایجابی آن، وجوب پوشش بدن و بُعد سلبی آن، حرام بودن خودنمایی به نامحرم است؛ و این دو بُعد باید در کنار یکدیگر باشد تا حجاب اسلامی محقق شود؛ گاهی ممکن است بُعد اول باشد، ولی بُعد دوم نباشد، یعنی ظاهراً بدن پوشیده باشد اما خودنمایی، طنازی و عشوه‌گری با اندام صورت گیرد در این صورت نمی‌توان گفت که حجاب اسلامی محقق شده است.

تمام ادیان آسمانی، حجاب و پوشش زن را واجب و لازم شمرده‌اند و جامعه بشری را به سوی آن دعوت کرده‌اند؛ زیرا لزوم پوشش و حجاب به طور طبیعی در فطرت زنان به ودیعت نهاده شده است و احکام و دستوره‌ای ادیان الهی هماهنگ و همسو با فطرت انسانی تشریح شده است. یکی از دلایل اساسی که بسیاری بر آن استناد می‌کنند تا فطری بودن پوشاندن بدن را اثبات نمایند داستان حضرت آدم و حوا است. در تورات می‌خوانیم: «و چون زن دید که آن درخت برای خوراک نیکوست و به نظر، خوش نما و درختی دلپذیر و دانش افزا، پس، از میوه اش گرفته بخورد و به شوهر خود نیز داد و او خورد. آنگاه چشمان هر دوی ایشان باز شد و فهمیدند که عریان اند، پس برگهای انجیر به هم دوخته، سترها برای خویشان ساختند...». بعد ادامه می‌دهد: «و آدم، زن خود را حوا نام نهاد، زیرا که او مادر جمیع زندگان است و خداوند رخت ها برای آدم و زنش از پوست بساخت و ایشان را پوشانید» (تورات، سفر پیدایش، باب ۳، آیات ۸-۶

و 20-21). در قرآن کریم نیز در مورد داستان حضرت آدم علیه السلام و حوا چنین آمده است: «فلما ذاقا الشجرة بدت لهما سواتهما و طفقا یخصفان علیهما من ورق الجنة؛ آن گاه که آدم و حوا از درخت ممنوعه چشیدند، پوشش خود را از دست داده و به سرعت، با برگ درختان بهشتی خود را پوشانیدند» (سوره اعراف، آیه 22). طبق آیات شریفه قرآن کریم، حضرت آدم و حوا قبل از چشیدن درخت ممنوعه دارای لباس بوده اند، اما با خوردن از آن درخت ممنوعه (بر اثر اغوای شیطان) لباس خود را از دست دادند که بلافاصله به پوشاندن خود اقدام نمودند. به هر حال، مطابق هر دو نقل، پس از احساس برهنگی (خواه طبق نقل تورات قبل از آن دارای لباس نبوده و یا طبق قرآن کریم دارای لباس بوده اند) بلافاصله خود را با برگهای درختان بهشتی پوشانیدند. این احساس شرم از برهنگی حتی بدون حضور ناظر بیگانه، و سرعت در پوشاندن خود به وسیله برگ ها از آن جهت که تحت هیچ آموزش یا فرمانی از جانب خداوند یا فرشته وحی و یا تذکر هریک به دیگری صورت گرفته است، بیانگر فطری بودن پوشش در انسان است و نشان می‌دهد که لباس و پوشش، به تدریج و بر اثر تمدن ها ایجاد نشده است، بلکه انسان های نخستین، یا به تعبیر بهتر، نخستین انسان ها، به طور فطری بدان گرایش داشته‌اند. بنا به گواهی متون تاریخی، در اکثر قریب به اتفاق ملت ها و آیین های جهان، داشتن پوشش و حجاب معمول بوده است. هر چند حجاب در طول تاریخ، فراز و نشیب های زیادی را طی کرده و گاهی با اعمال سلیقه حاکمان، تشدید یا تخفیف یافته است، ولی هیچ گاه بطور کامل از بین نرفته است.

مراد از حجاب اسلامی، پوشش و حریم قایل شدن در معاشرت زنان با مردان نامحرم در انحای مختلف رفتار، مثل نحوه پوشش، نگاه، حرف زدن و راه رفتن است. بنابراین، حجاب و پوشش زن نیز به منزله‌ی یک حاجب و مانع در مقابل افراد نامحرم است که قصد نفوذ و تصرف در حریم ناموس دیگران را دارند. همین مفهوم منع و امتناع در ریشه‌ی لغوی عفت نیز وجود دارد. دو واژه‌ی «حجاب» و «عفت» در اصل معنای منع و امتناع مشترک‌اند. تفاوتی که بین منع و بازداری حجاب و عفت است، تفاوت بین ظاهر و باطن است؛ یعنی منع و بازداری در حجاب مربوط به ظاهر است، ولی منع و بازداری در عفت، مربوط به باطن و درون است؛ چون عفت یک حالت درونی است، ولی با توجه به این که تأثیر ظاهر بر باطن و تأثیر باطن بر ظاهر، یکی از ویژگی‌های عمومی انسان است؛ بنابراین، بین حجاب و پوشش ظاهری و عفت و بازداری باطنی انسان، تأثیر و تأثر متقابل است؛ بدین ترتیب که هرچه حجاب و پوشش ظاهری بیش‌تر و بهتر باشد، این نوع حجاب در تقویت و پرورش روحیه‌ی باطنی و درونی عفت، تأثیر بیش‌تری دارد؛ و بالعکس هر چه عفت درونی و باطنی بیش‌تر باشد باعث حجاب و پوشش ظاهری بیش‌تر و بهتر در مواجهه با نامحرم می‌گردد. علاوه بر رابطه‌ی قبل، بین پوشش ظاهری و عفت باطنی، رابطه‌ی علامت و صاحب علامت نیز هست؛ به این معنا که مقدار

حجاب ظاهری، نشانه‌ای از مرحله‌ی خاصی از عفت باطنی صاحب حجاب است. البته این مطلب به این معنا نیست که هر زنی که حجاب و پوشش ظاهری داشت، لزوماً از همه‌ی مراتب عفت و پاکدامنی نیز برخوردار است.

حجاب اسلامی ابعادی گسترده دارد و یکی از مهم‌ترین و اساسی‌ترین ابعاد آن، حجاب درونی و باطنی و ذهنی است که فرد را در مواجهه با گناه و فساد، از عقاید و ایمان راسخ درونی برخوردار می‌کند؛ و اساساً این حجاب ذهنی و عقیدتی، به منزله‌ی سنگ بنای دیگر حجاب‌ها، از جمله حجاب و پوشش ظاهری است؛ زیرا افکار و عقاید انسان، شکل دهنده‌ی رفتارهای اوست. البته، همان‌گونه که حجاب و پوشش ظاهری، لزوماً به معنای برخورداری از همه‌ی مراتب عفاف نیست، عفاف بدون رعایت پوشش ظاهری نیز قابل تصور نیست. نمی‌توان زن یا مردی را که عریان یا نیمه عریان در انظار عمومی ظاهر می‌شود عقیف دانست؛ زیرا گفتیم که پوشش ظاهری یکی از علامت‌ها و نشانه‌های عفاف است، و بین مقدار عفاف و حجاب، رابطه‌ی تأثیر و تأثر متقابل وجود دارد. بعضی نیز رابطه‌ی عفاف و حجاب را از نوع رابطه‌ی ریشه و میوه دانسته‌اند؛ با این تعبیر که حجاب، میوه‌ی عفاف، و عفاف، ریشه‌ی حجاب است. برخی افراد ممکن است حجاب ظاهری داشته باشند، ولی عفاف و طهارت باطنی را در خویش ایجاد نکرده باشند. این حجاب، تنها پوسته و ظاهری است. حجاب و داشتن پوشش مناسب برای زنان یکی از احکام دین مبین اسلام بوده که هدف آن حفظ و بقای نظام مقدس خانواده و وجود جامعه‌ای سالم و عاری از فساد و فحشاست. سالهاست که تهاجم گسترده رسانه‌های غربی این اصل اساسی را در کشورهای اسلامی مورد هدف قرار داده و حذف آن را از ملزومات آزادی انسانی و مظاهر دموکراسی قلمداد می‌کنند. از آغاز انقلاب اسلامی تلاش گسترده‌ای انجام گرفت تا ضرورت داشتن حجاب برای زنان در انظار عمومی به صورتهای مختلف در جامعه نهادینه گردد. بدین منظور کتابهای مختلفی چاپ، فیلم‌ها و سریال‌های گوناگونی با این مضامین ساخته، سمینارها و سخنرانی‌های بسیاری برگزار گردیده، قوانین مدونی تنظیم و اجرا شده و حتی از ابزار زور و اجبار در قالب کمیته، منکرات، گشت ارشاد و ... نیز استفاده شده است. با این وجود شاهد گسترش روز افزون مظاهر بدحجابی و بی حجابی در شهرهای مختلف کشور بوده و گویی این همه تلاش نتوانسته به خوبی از عهده این هدف والای انسانی برآید. نظر به اینکه جامعه اسلامی ما سابقه تاریخی و فرهنگی اصیل داشته و پاسداری از بسیاری از ارزشهای اسلامی و ملی در صدر اهداف فرهنگی دولت خدمت‌گذار می‌باشد شناسایی عواملی که می‌تواند از این حریم محافظت کرده و همچون سدی در مقابل تمام تبلیغات منفی، جامعه ما را مصون نگاه دارد ضروری به نظر می‌رسد. از سوی دیگر از آنجا که حجاب در ایران جزو قوانین کشور محسوب می‌شود هرگونه بدحجابی و بی حجابی را می‌توان از جمله اعمال ضد قانون و مخالفت با مجریان حکومت به شمار آورد.

اما همانطور که ذکر شد داشتن لباس و پوشش امری فطری است و همه انسانها به پوشیدن بدن خود توسط انواع لباس و پوشش گرایش فطری دارند. اما شکل پوشش در طول تاریخ فرق کرده و می‌کند و آنچه امروزه بعنوان مد روز به روز تغییر می‌کند در گذشته با سرعت کمتری فرق می‌کرد. اینکه در فرهنگ‌ها و ملل و اقوام مختلف و حتی در یک فرهنگ در زمانهای مختلف شکل پوشش تفاوتی داشته است از مسائل غیر قابل تردید تاریخی است که بر هیچ کس پوشیده نیست. انسان خواستار و خواهان تنوع، تغییر و زیبایی است و یکی از مظاهر ارضای این میل و نیاز پوشش انسانهاست. اینکه از یک گروه از انسانها بخواهیم که همیشه و همه جا به یک شکل و یک رنگ لباس بپوشند مخالف میل و گرایش طبیعی انسانها و سلب کننده احساس خودمختاری که یکی از نیازهای روانی اساسی است می‌باشد.

نیازهای روانی بنیادی در نظریه‌ی خود تعیین گری¹⁷⁷ (SDT) معرفی شده و شامل سه نیاز بنیادی روانشناختی - خودمختاری¹⁷⁸، شایستگی¹⁷⁹ و ارتباط با دیگران¹⁸⁰ می‌باشند. این نیازها از طریق فرآیندهای نظم دهی باعث انگیزش درونی و رفتار خود تعیین گر می‌شوند که با عملکرد مؤثر فرد و بهزیستی روانشناختی او در ارتباط است (دسی و ریان، 2000). خودمختاری به کیفیتی اشاره دارد که در آن شخص احساس کند لحظه به لحظه در رفتار نقش دارد، شایستگی اشاره به رسیدن یا فرارفتن از استاندارد یک عملکرد است و ارتباط با دیگران یعنی تمایل برای ارتباط صمیمی داشتن با دیگران، دوست داشتن و حمایت کردن و همچنین دوست داشته شدن و حمایت شدن. نیاز به ارتباط با دیگران، دلبستگی، تعلق پذیری یا وابستگی باعث انتقال مؤثرتر اطلاعات گروه به افراد و به هم پیوستگی بیشتر سازمان اجتماعی می‌شود. افراد به عنوان موجوداتی اجتماعی، وقتی که کارکردشان به صورت بهینه است خودشان را با توجه به موجود اجتماعی بزرگتری سازمان می‌دهند.

هر یک از این سه نیاز نقشی حیاتی در رشد بهینه دارند تا آنجا که هیچکدام از آنها بدون اینکه پیامدهای منفی بسیاری داشته باشند نمی‌توانند مورد غفلت قرار گیرند. به عبارت دیگر، برای سلامت روانشناختی، این سه نیاز باید ارضاء شوند و ارضای یکی یا دو تا کافی نیست. طبعاً انتظار می‌رود تحت شرایطی که ارضای نیازهای بنیادی مختل می‌شود بیماری و خمودی و مشکلات رفتاری ظاهر شود.

به نظر می‌رسد یکی از دلایل بد حجابی زنان میل به جلب توجه دیگران (مخصوصاً جنس مخالف)، پذیرفته شدن در گروه، احساس آزادی و خودمختاری، تحسین شدن و احساس شایستگی باشد. در واقع به نظر می‌رسد یکی از مهمترین عللی که باعث شده زنان در سطح اجتماع با پوشش‌هایی حاضر شوند که طبق شرع

177 - Self Determination Theory

178 - Autonomy

179 - Competence

180 - Relatedness

مقدس نباشد عدم ارضای نیازهای روانی اساسی آنهاست که با یک رفتار جبرانی یعنی استفاده از زیبایی‌های جسمانی به منظور جلب توجه، تحسین پوششی بر این احساس کمبود گذاشته و با عصیان در برابر احکام و قوانین جامعه نیاز به خود مختاری خود را ارضا نمایند. بنابراین به منظور بررسی علل بد حجابی یکی از متغیرهایی که می‌تواند مد نظر قرار گیرد نیازهای روانی بنیادی است.

در سالهای اخیر شاهد گسترش فرهنگ حجاب گریزی در سطح جامعه بوده‌ایم و استان لرستان نیز از هجوم مظاهر بدحجابی مصون نمانده است. استان لرستان با سابقه فرهنگی اصیل و تمدن چندین هزار ساله از استانهایی است که خود دارای فرهنگ متمرکز می‌باشد که این فرهنگ دارای گویش و زبان خاص، آداب و رسوم ویژه، نحوه پوشش منحصر به فرد، رفتارهای اجتماعی خاص و حتی ویژگیهای شخصیتی و رفتاری خاص می‌باشند، طبیعت زیبای این استان، داشتن بافت کوهستانی، آب و هوای گرم و معتدل، شغل اکثریت افراد و ... نیز از اسباب پدید آورنده این فرهنگ خاص می‌باشند. مشاهده می‌شود زنان لر و عشایر این استان پوشش خاصی داشته‌اند که هر چند ممکن است دقیقاً در چارچوب آنچه که احکام اسلامی گفته است قرار نگیرد اما معیارهای پوشش مناسب و عقیف را داشته و هنوز هم می‌تواند مورد استفاده قرار گیرد. اما آمار موجود نشان می‌دهد در سال ۸۸، ۲۲۸۱ مورد تذکر بدحجابی و جریحه دار کردن عفت عمومی در سطح این استان توسط نیروهای محترم انتظامی به افراد داده شده است که ۱۳۱۶ مورد آن در شهرستان خرم آباد بوده است. این آمار تنها بخش کوچکی از تعداد بسیار زیاد زنان بدحجاب است که پوشش آنان به قدری زننده و ناهنجار بوده که تذکر دریافت کرده‌اند. به نظر می‌رسد تمرکز بر عناصر فرهنگی می‌تواند در این زمینه راهگشا باشد. در این پژوهش سعی شده برخی علل زیربنایی مشوق و بازدارنده حجاب در این فرهنگ شناسایی شود.

سوالات تحقیق:

- ۱- آیا ارضای نیازهای روانی بنیادی در شکل پوشش بانوان تأثیری دارد؟
- ۲- از دیدگاه مردان و زنان شهرستان خرم آباد میزان پوشش مناسب برای زنان در جامعه چقدر است؟ (تعریف حجاب در نظر مردم خرم آباد)
- ۳- آیا دیدگاه مردان نسبت به زنان بر شکل پوشش آنها تأثیری دارد؟
- ۴- به نظر مردم، استفاده از اجبار و مراجع قدرت مانند نیروی انتظامی در رعایت حجاب چقدر مؤثر می‌باشد؟
- ۵- در فرهنگ سازی حجاب و استفاده از پوشش‌های محجب اما امروزی چه اقداماتی می‌تواند مؤثر باشد؟

تعریف متغیرها:

تعریف مفهومی حجاب: حجاب، به معنای پوشش اسلامی بانوان، دارای دو بُعد ایجابی و سلبی است. بُعد ایجابی آن، وجوب پوشش بدن و بُعد سلبی آن، حرام بودن خودنمایی به نامحرم است.

تعریف عملیاتی حجاب: در این پژوهش با استفاده از روش مشاهده ۳ نوع حجاب مورد سنجش قرار گرفته- اند:

الف) حجاب برتر یا حجاب سنتی: در صورتی که خانم‌ها چادری بوده، از هیچ گونه لوازم آرایشی استفاده نکرده باشند و هیچ کدام از قسمت‌های بدن آنها غیر از گردی صورت و مچ دست‌ها پیدا نباشد در این دسته جای می‌گیرند.

ب) حجاب امروزی: در صورتی که خانم‌ها به نحوی بدن و موهای خود را پوشانده باشند که برجستگی‌های بدن نمایان نباشد و موهای آنها نیز تعمداً و به شکل آراسته شده مشخص نباشد. در این گروه جای می‌گیرند. بیرون نبودن احتمالی موها و داشتن آرایش ملایم که زننده نباشد اشکالی ندارد. این گروه می‌توانند چادری، مانتویی، کت و دامنی و ... باشند.

ج) بد حجاب: کسانی که نوع پوشش آنها طوری است که معیارهای حجاب اسلامی را ندارد بطوریکه موها تعمیراً و به شکل آراسته شده بیرون است و در واقع روسری نقش تزئینی است، آرایش دارند، برجستگی‌های بدن آنها کاملاً مشخص است. این گروه نیز می‌توانند چادری یا مانتویی باشند.

تعریف مفهومی نیازهای روانی بنیادی: نیازها مواد لازم برای بقا و رشد ارگانیزم هستند که باعث بروز انگیزه می‌شوند. سه نیاز که در خدمت نیازهای دیگر نبوده و از چیز دیگری مشتق نشده‌اند نیازهای بنیادی می‌باشند که عبارتند از: خود مختاری، کفایت، ارتباط و دلبستگی. وقتی این سه نیاز ارضاء شوند خود انگیزشی و سلامت روان افزایش می‌یابد و هنگامیکه در راه ارضای آنها مانعی ایجاد شود، انگیزه به - بودی کاهش می‌یابد. خودمختاری یعنی درونی شدن علت رفتارها و احساس آزادی در انجام رفتار. شایستگی یعنی احساس خودکارآمدی و تقویت استعدادها درونی و ارتباط و دلبستگی نیز عبارت است از ایجاد روابط رضایتمندانه و ارضاکنده با دیگران به طوری که بتواند آزادی، مراقبت و صمیمیت به وجود آورد (قربانی، ۱۳۸۴).

تعریف عملیاتی نیازهای روانی بنیادی: در این پژوهش ارضاء یا عدم ارضاء نیازهای روانی بنیادی با استفاده از پرسشنامه‌ی کلی ارضاء نیازهای بنیادی^{۱۸۱} سنجیده شده است.

روش پژوهش:

روش این پژوهش با پیمایشی می‌باشد. طرح پژوهش حاضر با توجه به نوع و آرایش متغیرها و نحوه نمونه گیری از نوع شبه تجربی می‌باشد و نتایج آن می‌تواند به کل جامعه قابل تعمیم باشد. سن و جنسیت در این

تحقیق مورد کنترل قرار می‌گیرد و نمونه گیری طبقه‌ای زنان (حجاب کامل اسلامی، پوشش قابل قبول و بد حجاب) و مقایسه دیدگاه‌های این سه گروه نمونه گیری را دقیق‌تر می‌نماید. همچنین از آنجا که به نظر می‌رسد رفتار و دیدگاه مردان نسبت به پوشش خانم‌ها روی رفتار زنان تأثیر بسزایی دارد جامعه پژوهشی پژوهش حاضر مردان را هم در بر گرفته است. محیط تحقیق شامل سطح جامعه و هر جایی که حتی امکان سوگیری نداشته است و امکان پر کردن پرسشنامه برای افراد مهیا بوده باشد شامل پارک‌ها، فروشگاه‌ها، بانک‌ها، مراکز درمانی، آرایشگاه‌های زنانه و ... می‌باشد. برای تحلیل داده‌های این پژوهش نیز از روش‌های امار توصیفی شامل فراوانی، درصد و میانگین و روش‌های آمار استنباطی شامل t استودنت، تحلیل واریانس یک راهه استفاده شده است.

جامعه آماری و نمونه:

جامعه پژوهش حاضر کلیه مردم شهرستان خرم آباد اعم از زن و مرد می‌باشند. گروه سنی شرکت کنندگان از ۱۵ سال تا ۵۰ سال می‌باشد. ۱۰۰ مرد که نیمی از آنها زیر ۳۰ سال و نیم دیگر بالای ۳۰ سال سن داشته باشند نمونه مردان را تشکیل می‌دهند. ۱۵۰ زن بدین صورت انتخاب می‌شوند: ۵۰ خانم چادری با معیارهای رعایت کامل حجاب اسلام، ۵۰ خانم چادری یا غیر چادری که پوشش مناسب داشته و حتی با وجود آراستگی با حجاب قلمداد می‌شوند و ۵۰ خانم که معیارهای پوشش اسلامی را نداشته و بد حجاب محسوب می‌شوند. برای کنترل اثر سن، نمونه گیری به صورتی است که در هر گروه نیمی از افراد زیر ۳۰ سال و نیمی بالای ۳۰ سال باشند.

ابزار پژوهش:

پرسشنامه این پژوهش شامل دو بخش است. یک قسمت محقق ساخته که مسائل مرتبط با حجاب را مورد بررسی قرار می‌دهد و یک بخش که نیازهای روانی بنیادی را مورد سنجش قرار می‌دهد.

مقیاس ارضای نیازهای روانی بنیادی^{۱۸۲} (BNS): در این پژوهش از پرسشنامه‌ی ۲۱ سؤالی موجود برای سنجش ارضای نیازهای بنیادی روانی در حالت کلی استفاده شده است. این مقیاس توسط گاردیا^{۱۸۳}، دسی^{۱۸۴} و رایان^{۱۸۵} (۲۰۰۰) ساخته شد که میزان حمایت از نیازهای خودمختاری، شایستگی و ارتباط با دیگران، آزمودنیها را می‌سنجد. ضرایب پایایی حاصل از اجرای آن روی مادر، پدر، شریک رمانتیک و دوستان آزمودنیها به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۹۲، ۰/۹۲، ۰/۹۲ گزارش شده است (گاردیا و همکاران، ۲۰۰۰). این مقیاس روایی بالایی را در پژوهش‌ها

182 -Basis Needs satisfaction

183 -Gurdia

184 -Deci

185 -Ryan

نشان داده است (گاردیا و همکاران، ۲۰۰۰). همچنین این مقیاس در نمونه‌های مدیران و دانشجویان و بیماران قلبی ایرانی اجرا شده است و از روایی و پایایی مطلوبی برخوردار است بطوریکه آلفای آن بین ۰/۷۶ تا ۰/۷۹ در نوسان بوده است (قربانی و واتسون^{۱۸۶}، ۲۰۰۶؛ قربانی، ۱۳۸۳).

پرسشنامه سنجش فاکتورهای مرتبط با حجاب:

ابتدا محقق پرسشنامه‌ی باز پاسخ ۱۰ آیتمی را طراحی کرده که طی آن فاکتورهای مختلف مرتبط با حجاب را مورد بررسی قرار داده است. سپس این پرسشنامه را ۲۰ نفر جهت pilot تکمیل کرده و از دل پاسخ‌های تشریحی این افراد گزینه‌هایی برای پاسخ‌دهی آسان و سریع تنظیم شدند و پرسشنامه بصورت بسته پاسخ طراحی شد. آنگاه ۳ کارشناس نیز پرسشنامه را مورد مطالعه و بررسی قرار داده و روایی آن را تأیید نمودند.

نتایج پژوهشی:

۴۰ درصد نمونه مورد بررسی، مرد و ۶۰ درصد زن می‌باشند. به لحاظ سطح تحصیلات نیز گروه نمونه متشکل از تمام رده‌های تحصیلی می‌باشد. بطوریکه ۲٪ نمونه دارای مدرک فوق لیسانس یا دکترا بوده، ۳۰٪ فوق دیپلم و لیسانس داشته‌اند، ۳۸٪ مدرک دیپلم، ۲۶٪ زیر دیپلم و ۴٪ نیز بیسواد بوده یا تحصیلات آنها در حد خواندن و نوشتن بوده است. همانطور که در روش نیز بیان شد ۵۰٪ نمونه بین ۱۵ تا ۳۰ سال و ۵۰٪ بین ۳۰ تا ۵۰ سال داشتند. جدول ۱ توزیع سنی گروه نمونه، جدول ۲ وضعیت اشتغال و جدول ۳ میزان درآمد خانوادگی آنها را نشان می‌دهد:

جدول ۱- توزیع سنی گروه نمونه

سن	فراوانی	درصد معتبر
۱۵-۱۷	۲۲	۸.۸
۱۸-۲۴	۶۲	۲۴.۸
۲۵-۲۹	۵۳	۲۱.۲
۳۰-۳۹	۵۴	۲۱.۶
۴۰-۵۰	۵۹	۲۳.۶
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

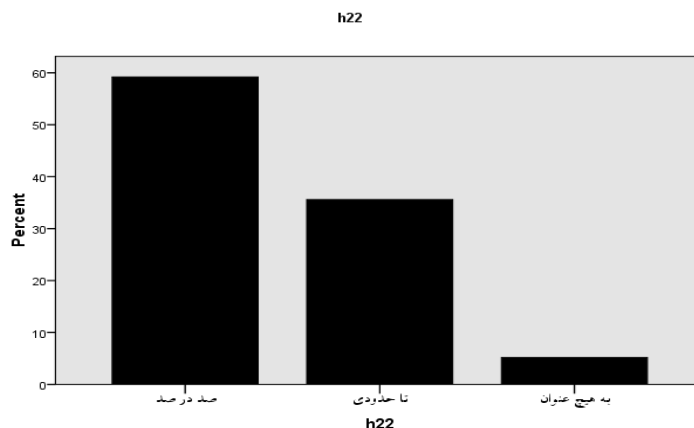
جدول ۲- توزیع فراوانی شغل نمونه پژوهشی

درصد معتبر	فراوانی	شغل
۲۵	۶۳	خانه دار
۱۹	۴۸	کارمند و بازنشسته
۲۱	۵۳	آزاد
۲۰	۴۸	محصل و دانشجو، طلبه و سرباز
۱۵	۳۸	بیکار
۱۰۰	۲۵۰	مجموع

جدول ۳- توزیع فراوانی متوسط درآمد ماهیانه نمونه پژوهشی

درصد معتبر	فراوانی	درآمد
۳	۹	زیر ۳۰۰ هزار تومان
۴۳	۱۰۷	۳۰۰ تا ۴۹۹ هزار تومان
۴۶	۱۱۵	۵۰۰ تا ۷۹۹ هزار تومان
۸	۲۰	۸۰۰ هزار تومان و بیشتر
۱۰۰	۲۵۰	مجموع

نتایج پاسخ گروه نمونه به سوال آیا شما فکر می کنید زنان باید معیارهای حجاب اسلامی را رعایت کنند؟ در نمودار ۱ نشان داده شده است:

همانطور که در نمودار نیز مشخص است ۵۹٪ گروه نمونه گزینه صد درصد، ۳۶٪ تا حدودی و تنها ۵٪ به هیچ عنوان را انتخاب کرده‌اند. برای بررسی بیشتر سوالات دیگری نیز در پرسشنامه گنجانده شدند. در سوال دیگر پژوهش نظر افراد را در مورد نوع پوششی که برای زنان قائل هستند را جویا شدیم و پاسخ افراد به این سوال در جدول ۴- نشان داده شده است:

جدول ۴- به نظر شما کدام گزینه به میزان حجاب مناسبی که شما برای زنان قائل هستید نزدیکتر است؟

درصد معتبر	فراوانی	نوع پوشش
۴۴	۱۱۳	داشتن چادر بلند بطوریکه فقط گردی صورت بدون هیچ آرایشی نمایان باشد
۴۳	۱۰۶	پوشیدن سر و بدن با انواع البسه به نحوی که برجستگی‌های بدن مشخص نباشد (بیرون بودن احتمالی موها و داشتن آرایش ملایم نیز اشکالی ندارد)
۶	۱۵	حجاب اسلامی را قبول نداشته و فقط به اجبار قانون آن را رعایت می‌کنم

۷	۱۶	بسته به عرف جامعه و اینکه در چه محیطی قرار داشته باشیم حجاب را قبول دارم (اگر موقعیتی چادر و حجاب کامل هنجار باشد، چادر و اگر در موقعیتی داشتن چادر و پوشش اسلامی ضد هنجار باشد مانند عرف آنجا رفتار می‌کنم)
۱۰۰	۲۵۰	مجموع

در سوال ۲۵ از افراد خواسته شد نظر خود را نسبت به کارایی اجبار و فشار در رعایت حجاب توسط بانوان بیان نمایند. پاسخ افراد به این آیتم در جدول ۵- ارائه شده است:
جدول ۵- به نظر شما استفاده از اهرم‌های فشار مانند گشت ارشاد و ... چقدر می‌تواند در گسترش رعایت حجاب مؤثر باشد؟

پاسخ	فراوانی	درصد
خیلی زیاد	۸۳	۳۳
تاحدودی	۸۷	۳۵
خیلی کم	۳۵	۱۴
اصلاً	۴۵	۱۸
مجموع	۲۵۰	۱۰۰

در سوال ۲۶، این فرضیه بررسی شد که چقدر آقایان و دیدگاه و سلیقه‌ی آنها بر شکل پوشش زنان در این جامعه تأثیر گذارند. پاسخ افراد به این سوال در جدول ۶ ارائه شده است:

جدول ۶- به نظر شما دیدگاه، رفتار و سلیقه‌ی آقایان چقدر بر شکل پوشش خانم‌ها اثر می‌گذارد؟

پاسخ	جنسیت	فراوانی	درصد
خیلی زیاد	مردان	۴۵	٪۴۵
	زنان	۶۰	٪۴۰
	مجموع	۱۰۵	۴۱٪
تاحدودی	مردان	۵۴	٪۵۴
	زنان	۸۰	٪۵۳
	مجموع	۱۳۴	٪۵۴

خیلی کم	مردان	۱	٪۱
	زنان	۸	٪۵
	مجموع	۹	٪۴
اصلاً	مردان	۰	٪۰
	زنان	۲	٪۱
	مجموع	۲	٪۱

در بیست و هشتمین سوال پژوهشی باز هم به صورت غیر مستقیم در مورد دوست داشتن پوشش اسلامی برای زنان سوال شده است. پاسخ خانم‌ها و آقایان برای این سوال نیز به تفکیک بیان شده است: جدول ۷- به نظر شما آیا خانم‌ها می‌توانند شیک پوش و جذاب بوده و در عین حال معیارهای حجاب اسلامی را هم رعایت نمایند؟

پاسخ	جنسیت	فراوانی	درصد
بله	مردان	۵۹	۵۹
	زنان	۹۹	۶۶
تا حدودی	مردان	۳۶	۳۶
	زنان	۵۰	۳۳
خیر	مردان	۵	۵
	زنان	۱	۱

برای بررسی معنادار بودن تفاوت‌های مشاهده شده بین زنان و مردان از آزمون t استودنت استفاده شد که نتایج آن در جدول ۸- ارائه شده است: جدول ۸- نتایج آزمون t استودنت

شاخص	میانگین	تعداد	انحراف استاندارد	t مستقل	df	p
مردان	۱.۴۶	۱۰۰	۰.۵۹	۱.۶۴	۲۴۸	۰.۰۰۱
زنان	۱.۳۵	۱۵۰	۰.۴۹	۱.۵۸		

سوال ۲۹، یکی از سوالات پژوهشی مهم این تحقیق می باشد. این قسمت، نظر افراد را در مورد روشهای ترویج و استفاده از پوشش های شیک با معیارهای حجاب اسلامی را جویا شده است. گزینه هایی که برای پاسخ در نظر گرفته شده اند از مطالعه ی pilot به دست آمده اند. نتایج جدول ۹- حاصل سه انتخاب هر فرد می باشد:

جدول ۹- چطور می توان چنین پوشش هایی (محجب ولی شیک و جذاب) را رواج داد؟ (سه مورد از مؤثرترین گزینه ها را به ترتیب با شماره مشخص کنید)

درصد معتبر	فراوانی	روشهای ترویج پوشش های اسلامی امروزی
۳۸٪	۹۵	برگزاری نمایشگاه های مد لباس اسلامی
۵۰٪	۱۲۶	طراحی لباس های شیک و خلاقانه امروزی با استفاده از معیارهای فرهنگی، سنتی و زیبایی شناختی و ارائه ی آن به بازار
۷۰٪	۱۷۶	جلوگیری از عرضه لباس های زنانه یی که فاقد معیارهای پوشش اسلامی هستند
۳۷٪	۹۴	استفاده از اینگونه لباس ها در تلویزیون و سینما
۳۸٪	۹۵	تجلیل از زنان دارای چنین پوشش هایی در مراسم و همایش های تجلیل از بانوان در کنار بانوان دارای حجاب اسلامی کاملاً سنتی
۴۱٪	۱۰۶	عرضه ی پوشش های خلاقانه محجبه و شیک با قیمت کم فقط برای دختران دانشجو به مدت محدود و عرضه همان پوشش ها به بازار پس از مدتی با قیمت معمولی

آخرین مفروضه این پژوهش نقش ارضای نیازهای روانی بنیادی در شکل پوشش بانوان می باشد. برای بررسی اینکه آیا بین سه گروه از بانوان (حجاب سنتی، حجاب امروزی و بد حجاب) به لحاظ ارضای نیازهای روانی بنیادی تفاوت معناداری وجود دارد یا خیر از آزمون ANOVA استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱۰ ارائه شده است:

جدول ۱۰- نتایج آزمون ANOVA برای بررسی تفاوت معناداری نیازهای روانی بین سه گروه از بانوان

منبع	SS	df	MS	F	P
بین گروهی	۱۴۵.۹۲۰	۲	۷۲.۹۶۰	۵.۷۱۱	۰.۰۰۴
درون	۱۸۷۷.۸۲۰	۱۴۷	۱۲.۷۷۴		
گروهی	۲۰۲۳.۷۴۰	۱۴۹			

کل

همانطور که نتایج جدول فوق نشان می‌دهد بین این سه گروه تفاوت معنادار وجود دارد ($F=5/711$, $P<0.01$). برای بررسی بیشتر و دقیق‌تر هر کدام از نیازها (خودمختاری، شایستگی و ارتباط) را به تفکیک در هر سه گروه مورد مطالعه قرار می‌دهیم. نتایج آن در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱: نتایج مقایسه ارضای سه نیاز روانی به تفکیک گروه بندی

نیاز روانی شاخص	گروه	میانگین	انحراف استاندارد
استقلال و خود مختاری Autonomy	حجاب سنتی	18.69	2.13
	حجاب امروزی	18.67	2.08
	بد حجاب	19.51	1.82
کفایت و شایستگی Competency	حجاب سنتی	14.30	1.38
	حجاب امروزی	13.84	1.65
	بد حجاب	13.43	1.56
ارتباط و دلبستگی Relatedness	حجاب سنتی	19.39	2.37
	حجاب امروزی	18.78	1.93
	بد حجاب	17.71	2.40

بحث و نتیجه گیری:

در سوال اول این پژوهش نقش ارضای نیازهای روانی در شکل پوشش بانوان مورد بررسی قرار گرفت. همانطور که در جدول ۱۰ و ۱۱ مشاهده شد بین میزان ارضای نیازهای روانی سه گروه بانوان تفاوت‌های کوچک اما به لحاظ آماری معنادار وجود دارد. ارضای نیاز خود مختاری در گروه بد حجاب بیشتر از دو گروه محجبه است. اما در مورد نیاز به ارتباط و دلبستگی و نیاز کفایت و شایستگی نتایج نشان می‌دهد گروهی از بانوان که دارای حجاب سنتی می‌باشند از وضعیت بهتری برخوردارند. به طوریکه بیشتر از افراد بد حجاب و حتی دارای حجاب امروزی احساس شایستگی و کفایت کرده و بیشتر از آنان روابط نزدیک، صمیمانه و حمایت‌گرانه دارند و در کل نیاز به رابطه و نیاز به کفایت در آنان بیش از دو گروه دیگر ارضا شده است. از آنجا که ارضای نیازهای روانی در درجه اول در محیط خانواده و طی سال‌های اولیه زندگی انجام می‌شود این

نکته برای خانواده‌های معتقد به مراعات حجاب شایان توجه است. زیرا خانواده‌هایی که قائل به رعایت این مسأله نیستند از نظر کاربران مد نظر این پژوهش نمی‌باشند. همانطور که می‌دانیم و در نتایج جدول ۵ نیز مشاهده شد نقش کنترل اجتماعی و قانون در رعایت حجاب زیاد است اما در درونی کردن آن نقشی نداشته و با برداشتن این کنترل احتمالاً رفتار بسیاری از افراد در انتخاب نوع پوشش خود احتمالاً فرق کند. حتی اگر خانواده بخواهد با استفاده از زور و فشار این مسأله را به فرزند خود تحمیل کند باید بدانیم که در اولین فرصتی که فرد حق انتخاب داشته باشد رفتار پوششی خود را تغییر خواهد داد. اما اگر در خانواده به ارضای نیازهای روانی فرد مخصوصاً ارضای نیاز به برقراری روابط صمیمانه، پذیرفته شدن، تحسین شدن و احساس شایستگی و کفایت او کار شده و این نیازهای فرد ارضا شود از بسیاری آسیب‌های رفتاری، وانی و اجتماعی در زندگی آینده‌ی فرزندان کاسته خواهد شد. همزمان با کار کردن روی اعتقادات دینی و آموزش‌های صحیح طی دوران مختلف رش و درک خواسته‌ها و نیازهای فرد می‌توان مسأله حجاب را مانند مسأله احکام دیگر اسلام در وی درونی کرد. اما اگر کودک همیشه در محیط خانواده سرکوب شود میل به استقلال وی سرکوب شود، روابط صمیمانه‌ای با والدین و دیگر اعضای خانواده و اجتماع نداشته باشد، احساس شایستگی نکند از هر فرصتی برای ارضای این نیازهای خود استفاده خواهد کرد. یکی از این فرصت‌ها برای جامعه‌ی زنان استفاده از زیبایی جسمانی خود و تحریک غرایز زیبایی شناختی دیگران برای پذیرفته شدن و مطلوب بودن می‌باشد.

سوال دیگر این پژوهش بررسی تعریف حجاب در نظر مردم استان لرستان و میزان پوششی را که برای زنان قائل هستند می‌باشد. پاسخ به این سوال در جدول ۶ و نمودار ۱ ارائه شده است. همانطور که در نمودار ۱ مشخص است ۵۹٪ گروه نمونه گزینه صد درصد، ۳۶٪ تا حدودی و تنها ۵٪ به هیچ عنوان را انتخاب کرده‌اند. این نکته حائز اهمیت است که صرف نظر از گروه مردان، ۲۰٪ گروه نمونه را زنانی تشکیل داده‌اند که حجاب کامل را رعایت نکرده‌اند. در حالی که فقط ۵٪ نمونه ضرورت حجاب را انکار کرده‌اند. این نکته نشان دهنده‌ی این می‌تواند باشد که زدن برچسب و انگ اعتقاد نداشتن و ... برای این گروه از زنان کار درستی به نظر نمی‌رسد و باید به دنبال علل دیگری بود. طبق نتایج جدول ۶ نیز تنها ۶٪ گروه نمونه اذعان کرده‌اند که از نظر اعتقادی حجاب را قبول ندارند. ۷٪ حجاب را طبق قوانین و کنترل‌های بیرونی و عرف و هنجار رعایت می‌کنند. ۴۴٪ قائل به رعایت حجاب برتر و ۴۳٪ نیز حجاب را قبول داشته اما دوست دارند به اشکال امروزی حجاب داشته باشند و پوشش سنتی محجبه را دوست ندارند. بنابراین اگر برای ۵۰٪ نمونه باید پوشش‌های محجبه اما شیک و امروزی در دسترس باشد حدود ۹۴٪ افراد حجاب را در جامعه رعایت خواهند کرد. این نکته برای برنامه‌ریزان فرهنگی می‌تواند قابل توجه باشد.

در سوال دیگر پژوهش نقش مردان را در شکل پوشش زنان مورد بررسی قرار دادیم. زیرا یکی از علل احتمالی بد حجابی زنان را می‌توان در رفتار و دیدگاه مردان جستجو کرد. عبارتی وقتی خریداری نباشد مشتری هم وجود نخواهد داشت. میل به جلب توجه جنس مخالف یک نیاز غریزی است و همانگونه که نتایج جدول ۸ نشان داد مردان نسبت به زنان کمتر اعتقاد دارند که می‌توان در عین داشتن پوشش اسلامی شیک و جذاب بود. در واقع آنها کمتر از زنان به شیک پوشی در عین محجبه بودن معتقدند که همین موضوع می‌تواند به نوع پوشش زنان اثر بگذارد. بنابراین در مسأله بد حجابی قطعاً نقش مردان نیز بی‌تأثیر نبوده و برخورد آنها با زنان جامعه و میزان احترامی که برای افراد مختلف با پوشش‌های مختلف قائل هستند بر این مسأله اثر گذار خواهد بود. بنابراین متهم کردن زنان در مسأله بد حجابی بی‌انصافی به نظر می‌رسد.

در قسمت دیگر پژوهش نقش استفاده از قانون، اجبار و مراجع قدرت مانند نیروی انتظامی در رعایت حجاب مورد بررسی قرار گرفت که نتایج نشان داد نقش آنها بی‌تأثیر نبوده اما کافی هم نیست و حتی بسیاری از افراد آن را فاقد تأثیر می‌دانند. در واقع بعنوان کنترل بیرونی مسلماً بی‌تأثیر نیست اما قطعاً در درونی سازی حجاب نه تنها هیچ نقشی ندارد که حتی می‌تواند با صدمه به نیاز خودمختاری مانع آن نیز باشد.

در قسمت آخر پژوهش حاضر این سوال مطرح شده و نظر مردم لرستان را جویا شدیم؟ در فرهنگ سازی حجاب و استفاده از پوشش‌های محجب اما امروزی چه اقداماتی می‌تواند موثر باشد؟

۷۰٪ افراد پاسخ جلوگیری از عرضه و فروش پوشش‌هایی که معیارهای اسلامی را ندارند انتخاب کرده‌اند. این گزینه سهل‌الوصول‌ترین پاسخی است که به ذهن می‌رسد اما عملاً غیر ممکن است. معمولاً چیزی که اینگونه پوشش‌هایی را جذاب می‌کند، زیبایی، تنوع، جذابیت و ... می‌باشد. شاید باید تلاش بیشتری در این راستا انجام شود که پوشش‌های محجبه اما امروزی، زیبا و متنوع را وارد بازار کرد تا بتواند رقیب این دسته پوشش‌ها شده و از آنجا مه با اعتقادات مردم نیز هم‌سو هستند به سرعت رواج یابند. مثال واقعی این دسته پوشش‌ها را در لباس‌های زنان محجبه‌ی امروزی سوریه، لبنان، مالزی و ... می‌توان مشاهده کرد. تنوع رنگ و مدل و حق انتخاب نوع لباس باعث رواج اینگونه پوشش‌ها خواهد شد. پاسخ‌های دیگر گروه نمونه حاکی از این انتظار است. طراحی لباس‌های شیک و خلاقانه امروزی با استفاده از معیارهای فرهنگی، سنتی و زیبایی شناختی و ارائه‌ی آن به بازار را ۵۰٪ افراد، عرضه‌ی پوشش‌های خلاقانه محجبه و شیک با قیمت کم فقط برای دختران دانشجو به مدت محدود و عرضه همان پوشش‌ها به بازار پس از مدتی با قیمت معمولی، تجلیل از زنان دارای چنین پوشش‌هایی در مراسم و همایش‌های تجلیل از بانوان در کنار بانوان دارای حجاب اسلامی کاملاً سنتی و برگزاری نمایشگاه‌های مدل لباس محجبه را ۳۸٪ افراد و استفاده از اینگونه پوشش‌ها در تلویزیون و سینما را ۳۷٪ گروه نمونه انتخاب کرده‌اند. از آنجا که دختران دانشجو به دلیل دوری از خانواده آزادانه پوشش خود را

انتخاب می‌کنند نقش به سزایی در رواج فرهنگ پوشش دارند. بنابراین گزینه‌ای که بیان می‌کند پوشش‌های خلاقانه محجبه و شیک با قیمت کم فقط برای دختران دانشجو به مدت محدود عرضه شود و سپس همان پوشش‌ها پس از مدتی با قیمت معمولی به بازار عرضه شوند از این فاکتور استفاده کرده است.

در مجموع از آنجا که امروزه تمام مردم در معرض رسانه‌های مختلف صوتی تصویری قرار دارند و تمام مصادیق رفتاری آنها نسبت به گذشته فرق کرده است بنابراین نمی‌توان از آنان انتظار داشت که شکل پوشش خود را تغییر ندهند. باید به دنبال درونی کردن ارزشها در افراد باشیم و این کار تا حدود زیادی به رفتار و اعتقادات خانواده و تا حدودی هم به فرهنگ غالب جامعه و رفتار مردم و از سوی دیگر به عملکرد سیاستگذاران و مجریان قانون در جامعه بستگی دارد.

اگر رفتار مردان نسبت به زنان توأم با احترام باشد و برای شخصیت و شعور زنان احترام قائل باشند از بسیاری از مشکلات رفتاری زنان جلوگیری خواهد شد. همچنین دادن حق انتخاب به زنان و وجود تنوع پوشش‌های خلاقانه، زیبا و جدید امکان را بیشتر فراهم می‌کند که زنان در شکل پوشش خود معیارهای اسلامی را رعایت کنند.

منابع و مأخذ:

- اکبری، رضا؛ حجاب در عصر ما، تهران؛ پیام آزادی، ۱۳۸۰.
- زیبایی نژاد، محمد رضا و سبحانی، محمد تقی؛ درآمدی بر نظام شخصیت زن در اسلام، قم: نصاب، ۱۳۷۹.
- معین، محمد؛ فرهنگ لغات فارسی.
- حداد عادل، غلام علی؛ فرهنگ برهنگی و برهنگی فرهنگی، تهران: سروش، چ ۵، ۱۳۷۲.
- غلامی، یوسف؛ اخلاق و رفتارهای جنسی؛ قم: معارف، ۱۳۸۴.
- محمدی ری شهری، میزان الحکمه، ت: حمید رضا شیخی؛ قم: دار الحدیث، چ ۲، ۱۳۷۹، ج ۱۰.
- مطهری، مرتضی؛ مسأله حجاب، انتشارات صدرا.
- ویل دورانت، تاریخ تمدن علمی فرهنگی، جلد ۱۲ .

Deci, E. L. & Ryan, R. M. (2000). What and Why of goal pursuit: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227-268.